

СТВОРЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Й АВТОРСЬКЕ ПРАВО

У всьому світі дедалі більшого значення набуває інтелектуальна власність, тому що питома вага прав на інтелектуальні продукти (інтелектуальний капітал) у внутрішньому і зовнішньому товарному обігу не припиняє збільшуватись. Практично будь-який товар і будь-яка послуга, так чи інакше, як одну зі своїх складових мають інтелектуальну власність.

Міжнародне право інтелектуальної власності постійно гармонійно розвивається одночасно з розвитком техніки, технології, людських знань і умінь. Сьогодні значення інтелектуальної власності велике, як ніколи. Більше того, є всі підстави сподіватися, що значення інтелектуальної власності буде і далі зростати.

Бурхливий розвиток техніки і технологій, інтенсифікація розробки інженерних об'єктів, необхідність створення в короткий термін принципово нових технічних систем, підвищення вимог до них, а також входження України в систему ринкових відносин вимагають вивчення питань з правової охорони і використання об'єктів інтелектуальної власності, в тому числі, промислової власності. Інтелектуальна власність не менш важлива, аніж власне розробка нових технологій, створення якісних товарів, надання потрібних послуг або вічних творів літератури і мистецтва.

Сфера інтелектуальної власності — це цілий комплекс прав і відносин, з якого неможливо відокремити будь-яку частину без шкоди для всіх інших. Так, наприклад, авторське право пов'язане з правом на товарні знаки, патентне право дуже часто стикається з авторським правом тощо.

Винахідницька і патентно-ліцензійна робота є невід'ємною частиною діяльності наукових та інженерно-технічних робітників в усіх сферах народного господарства, тому що сьогодні суспільство, як ніколи, зазнає потреби в корисних винаходах: природні ресурси вичерпуються, а одна третина швидкозростаючого на Землі населення страждає від голоду. Сучасні інженер і вчений повинні володіти не тільки глибокими знаннями у сфері науки і техніки, але також основами правової охорони інтелектуальної власності, не віддаючи своє науково-технічне досягнення іншим через незнання методів його оформлення, охорони і захисту.

Система охорони інтелектуальної власності

1.1. Основні поняття і визначення

Поява терміну "інтелектуальна власність" відноситься до кінця XVIII ст. Він уперше з'явився у Французькому законодавстві. У широкому розумінні інтелектуальна власність означає **закріплені законом права, які є результатом інтелектуальної діяльності в науковій, літературній, художній і промисловій**

галузях.

14.07.1967 р. була створена Всесвітня організація інтелектуальної власності (**ВОІВ** або по-англійськи **WIPO**), що з грудня 1976 р. набула статусу спеціалізованої установи ООН. Однак фактично зародження цієї організації слід віднести на кінець XIX ст., коли 20.03.1883 р. була заснована Паризька конвенція з охорони промислової власності.

Конвенція, яка засновує ВОІВ, у ст.2 зазначає, що інтелектуальна власність містить права, які відносяться до:

1. літературних, художніх і наукових творів;
2. виконавської діяльності артистів, радіо і телевізійних передач;
3. винаходів у всіх галузях людської діяльності;
4. наукових відкриттів;
5. промислових зразків; товарних знаків, знаків обслуговування,
6. фірмових найменувань та комерційних позначень;
7. захисту проти недобросовісної конкуренції, а також
8. всі інші права, які відносяться до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній галузях.

Отже, **інтелектуальна власність** — це результат творчої діяльності, об'єктами якої є не матеріальні носії, а ті ідеї, думки, міркування, образи, символи і т. ін., які реалізуються або втілюються в певних матеріальних носіях ("інтелект" у перекладі з латинської означає пізнання, розуміння, розум).

Згідно з Законом України "Про власність" від 7.02. 1991 р., розділ VI "Право інтелектуальної власності", ст. 41:

"Об'єктами права інтелектуальної власності є твори науки, літератури і мистецтва, відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції, знаки для товарів і послуг, результати науково-дослідних робіт та інші результати інтелектуальної праці".

Більш повний перелік зазначених об'єктів наведено в ст.420 Цивільного кодексу України, яка називається "Об'єкти права інтелектуальної власності", але цей перелік не є вичерпним і може доповнюватись новими результатами безмежної інтелектуальної діяльності людини. Наприклад, до інтелектуальної діяльності відносяться результати, які становлять значну комерційну цінність — секрети виробництва ("ноу-хау" від англ. "Ісшт ьоуг" — "знаю як").

У правовій системі інтелектуальної власності можна виділити **три самостійні підсистеми об'єктів**

- авторського права і суміжних прав;
- промислової власності;
- нетрадиційних.

Розглянемо основні визначення.

Авторське право

— частина цивільного права, яка визначає правовідносини (права і обов'язки), що виникають у зв'язку зі створенням і використанням (виданням, виконанням, показом і т. ін.) творів літератури, науки і мистецтва (© — знак охорони авторських прав із вказівкою імені (найменування) особи, що має авторське право, і року першої публікації твору).

Вираз "авторське право" вживається у двох значеннях.

Перше — вищеназване. В таких відносинах беруть участь автор — творець твору та юридична або фізична особа — користувач (авторське право в об'єктивному розумінні).

Друге — вираз "авторське право" часто вживається для позначення прав, належних автору якого-небудь твору. До них відносяться особисті немайнові і майнові права (авторське право в суб'єктивному розумінні або суб'єктивне авторське право).

Отже, **авторське право дається** на такі об'єкти інтелектуальної власності:

1. **Твори науки** — письмові твори наукового, технічного, прикладного характеру (книги, брошури, статті, комп'ютерні програми); твори в галузі географії, геології, топографії, архітектури; усні твори (виступи, лекції і доповіді); переклади; бази даних.
2. **Твори літератури** — письмові твори белетристичного характеру; збірки обробленого фольклору; усні твори.
3. **Твори мистецтва** — музичні твори з текстом і без; драматичні, хореографічні, аудіовізуальні твори, твори образотворчого і прикладного мистецтва, архітектури, фотографії; сценічні обробки, аранжировки, обробка і переклади творів.

Автор отримує свідоцтво про державну реєстрацію своїх прав на твір

Суміжні права

— права на результати творчої діяльності виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення, пов'язані з використанням творів літератури і мистецтва, на що авторські права належать іншим особам ((P) — знак наявності суміжних прав із вказівкою імені (найменування) особи, що має суміжні права, і вказівки року першої публікації фонограми).

Таким чином, істотною особливістю більшості суміжних прав є їх похідність і залежність від прав авторів творів. Лише в тих випадках, коли виконується, записується на фонограму або передається в ефір або по кабелю твір, що не охороняється законом, або об'єкт, який не є результатом творчої діяльності, суміжні права мають самостійний характер. Охорона об'єктів суміжних прав здійснюється без шкоди охороні творів авторським правом. Суб'єкти суміжних прав мають самостійний характер. Суб'єкти суміжних прав мають, як і автори, виключні права на використання своїх об'єктів у будь-якій формі.

Об'єктами суміжних прав є:

- а) **виконання** для фіксації, відтворення і розповсюдження за допомогою

технічних засобів;

б) **записи виконання** (фонограми, відеограми) та інші записи за допомогою технічних засобів;

в) **трансляція** в ефір або по кабелю.

Більш вузьким стосовно "інтелектуальної власності" є поняття "промислова власність" як результат науково-технічної творчості.

Промислова власність

— це вид інтелектуальної власності, який охоплює права на такі об'єкти промислової власності, як винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування та географічні зазначення про походження товарів, а також припинення недобросовісної конкуренції, передбачені Паризькою конвенцією з охорони промислової власності. Промислова власність розуміється в найбільш широкому значенні і поширюється на промисловість, торгівлю, сільське господарство, добувну промисловість, медицину, на всі продукти промислового чи природного походження, наприклад: вино, зерно, тютюновий лист, фрукти, худобу, копалини, мінеральні води, пиво, квіти, борошно тощо.

Є окрема група об'єктів, які можна назвати **нетрадиційними результатами** інтелектуальної власності:

1. наукові відкриття,
2. топографії (компонування) інтегральних мікросхем,
3. раціоналізаторські пропозиції,
4. селекційні досягнення у рослинництві (сорти рослин, породи тварин),
5. комерційні таємниці тощо.

Серед об'єктів промислової власності далі будуть розглянуті:

- винаходи (корисні моделі);
- промислові зразки;
- знаки для товарів і послуг (торговельні марки);
- топографії інтегральних мікросхем;
- раціоналізаторські пропозиції;
- "ноу-хау" тощо.

У системі охорони інтелектуальної власності з'явилися такі поняття, як гудвіл і франчайзинг.

Гудвіл (ділова репутація) — комплекс заходів, спрямованих на збільшення прибутку підприємства без відповідного збільшення активних операцій, включаючи використання кращого управлінського хисту, що мають домінуючу позицію на ринку продукції (робіт, послуг), нових технологій. Гудвіл — це нематеріальний актив, вартість якого визначається як різниця між балансовою вартістю активів підприємства та його звичайною вартістю як цілісного майнового комплексу, що виникає внаслідок використання кращих управлінських якостей,

домінуючої позиції на ринку товарів (робіт, послуг), нових технологій тощо.

Франчайзинг — це особливе право спеціальних привілеїв, пільга (у широкому розумінні слова). За договором франчайзінгу одна сторона (правовласник) зобов'язується надати іншій стороні (користувачеві) за винагороду на строк або без визначення строку право використання в підприємницькій діяльності користувача комплекс виключних прав, які належать право-власнику, в тому числі на фірмове найменування і/або комерційне позначення правовласника, на комерційну інформацію, що охороняється, а також інші передбачені договором об'єкти виключних прав — знак для товарів і послуг тощо.

Заявляються і одержують правову охорону в Україні (з видаванням охоронного документа)

у формі патентів — винаходи (корисні моделі) і промислові зразки,

у формі свідоцтва — на знаки для товарів і послуг, на твори науки, літератури і мистецтва,

у формі посвідчення або свідоцтва — на раціоналізаторські пропозиції.

У колишньому СРСР і державах РЕВ на винаходи видавалися авторські свідоцтва, а в правонаступника СРСР — Росії теж видаються патенти.

Патент — це юридично-технічний документ, що видається компетентним державним органом і яким держава засвідчує виключне право власника на створений ним об'єкт промислової власності (винахід, корисну модель, промисловий зразок, сорт рослин). Це юридичний документ, оскільки закріплює за власником патенту визначені законом права. Водночас це технічний документ, оскільки він дає технічний опис об'єкта.

Патент засвідчує від імені держави:

- що заявлена пропозиція є охороноспроможним об'єктом;
- встановлення права авторства на об'єкт;
- визнання права власності на об'єкт;
- визнання пріоритету на об'єкт.

Патенти, видані на один об'єкт у різних країнах, є незалежними. Патент завжди має територіальний характер, тобто видається і діє відповідно до вимог національного (регіонального) законодавства. Патент надає його власнику виключне право на використання об'єкта на власний розсуд.

В Україні права, що засвідчуються патентом, діють від дати публікації відомостей про його видачу і не зачіпають будь-які інші особисті майнові чи немайнові права винахідника (автора).

Термін дії патенту:

- 1) **на винахід** — 20 років з дати подання заявки (патент без проведення експертизи по суті називається деклараційним* і діє 6 років);
- 2) **на корисну модель** — 10 років з дати подання заявки;
- 3) **на промисловий зразок** — 10 років з дати подання заявки;

4) **на сорти рослин** — 20 років з дати подання заявки (для винограду і плодкових культур — 30 років) і може бути продовжений, але не більше ніж на 10 років.

Право на об'єкти промислової власності охороняється державою.

Це право охороняється в Україні і державах, які підписали тимчасову угоду про створення Міжнародної організації з охорони промислової власності. Таке саме право мають іноземні фізичні і юридичні особи.

** За заявками на винаходи, які подані в Укрпатент після 01.01.2004 р., деклараційні патенти по видаються.*

Структура державного управління системою інтелектуальної власності

До незалежності України, яка була у складі Радянського Союзу до 1991 р., для державного управління системою інтелектуальної власності в 1955 р. (вперше в 1920 р.) був створений Державний комітет у справах винаходів і відкриттів (Держкомітет) при Раді Міністрів СРСР. Ще в 1941 р. для проведення експертизи новизни винаходів було створено Бюро експертизи і реєстрації винаходів Держплану при Раднаркомі СРСР. У затверджених у 1959 р. "Положенні про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції" та "Інструкції щодо винагороди за відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції" з наступними змінами і доповненнями вперше були дані визначення винаходу і раціоналізаторської пропозиції, регламентації порядку подавання і розглядання заявок на відкриття. Цим Положенням введені нові заохочування і пільги, а указами Президій Верховних Рад союзних республік встановлені почесні звання "**Заслужений винахідник**" і "**Заслужений раціоналізатор**" з нагородними знаками. При Держкомітеті були створені Всесоюзний науково-дослідний інститут державної патентної експертизи (**ВНДІДПЕ**), котрий приймав і розглядав заявки на винаходи, організував їх експертизу, Центральний науково-дослідний інститут патентної інформації і техніко-економічних досліджень (ЦНДІПІ) — підприємство "Патент", Обчислювальний центр Держкомітету, Всесоюзна патентно-технічна бібліотека (ВПТБ) з патентним фондом, Всесоюзний центр патентних послуг (ВЦПП).

Підготовка патентознавців та спеціалістів для органів з винахідництва і раціоналізації, а також керівних працівників і спеціалістів народного господарства у сфері винахідництва і патентної роботи в основному здійснювалася двома навчальними закладами при Держкомітеті:

1. Центральним інститутом підвищення кваліфікації керівних працівників і спеціалістів народного господарства в ділянці патентної роботи (ЦІПК),
2. Вищими державними курсами підвищення кваліфікації керівних, інженерно-технічних і наукових працівників з питань патентознавства та винахідництва (ВДКПІ).

На підприємствах і організаціях були створені відділи винахідництва і раціоналізації (ВВІР) і патентні відділи.

В 1958 р. була створена Всесоюзна спілка винахідників і раціоналізаторів (ВСВР) на громадських засадах, як юридична особа з затвердженим статутом, з багатьма

філіями республіканського, регіонального і обласного рівнів на всій території СРСР чисельністю більше 7 млн членів.

Після здобуття незалежності Україна отримала лише окремі фрагменти системи охорони інтелектуальної власності колишнього СРСР, що вимагало докорінної перебудови системи з врахуванням принципів ринкової економіки та стратегії входу країни до світового економічного, політичного і соціально-культурного простору.

Перший етап становлення системи охорони інтелектуальної власності в Україні (1991-1994 рр.) став періодом закладання найнеобхідніших законодавчих основ та створення базових організаційних структур.

Другий етап становлення (1995-1999 рр.) був обумовлений запровадженням курсу на радикалізацію соціально-економічних реформ у країні (жовтень 1994 р.) і прийняттям Україною низки важливих міжнародних зобов'язань. Останні безпосередньо включали заходи із впровадження міжнародних стандартів охорони інтелектуальної власності, — укладанням Угоди про партнерство та співробітництво з ЄС та початком з 1995 р. переговорного процесу про набуття повноправного членства в Світовій організації торгівлі.

Третій етап становлення (розпочався у 2000 р.) у зв'язку із завершенням кризового періоду економіки України та проголошеними в посланні Президента України до Верховної Ради і **Законі України "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки"** на період до 2006 р. охоплював:

- 1) фундаментальні дослідження з найважливіших проблем природничих, суспільних і гуманітарних наук;
- 2) проблеми демографічної політики, розвитку людського потенціалу та формування громадянського суспільства;
- 3) збереження навколишнього середовища (довкілля) та сталий розвиток;
- 4) новітні біотехнології, діагностика і методи лікування найпоширеніших захворювань;
- 5) нові комп'ютерні засоби та інформатизація суспільства;
- 6) новітні технології та ресурсозберігаючі технології в енергетиці, промисловості та аграрнопромисловому комплексі;
- 7) нові речовини і матеріали.

У процесі становлення і розвитку системи охорони інтелектуальної власності в Україні відбувався прогресуючий процес її внутрішньої диверсифікації та якісного вдосконалення — відповідно до швидких змін в об'єктах регулювання авторського права та промислової власності.

Система охорони інтелектуальної власності в Україні (за станом 2002 р.) регулювала завдяки **37 законам і 100 підзаконним актом**:

- 16 самостійних об'єктів авторського права в галузі науки, літератури та мистецтва;
- 3 види суміжних прав;

- 9 видів промислової власності;
- захист від недобросовісної конкуренції.

Протягом останніх років в Україні сформулювалася досить розгалужена організаційна структура органів, які прямо чи опосередковано забезпечують діяльність у сфері охорони інтелектуальної власності

Авторське право

— частина цивільного права, яка визначає правовідносини (права і обов'язки), що виникають у зв'язку зі створенням і використанням (виданням, виконанням, показом і т. ін.) творів літератури, науки і мистецтва (© — знак охорони авторських прав із вказівкою імені (найменування) особи, що має авторське право, і року першої публікації твору).

Види результатів творчої діяльності, що охороняються авторським правом

Форми, прийоми, методи наукової і художньої творчості можуть бути різноманітними, але вони завжди є результатом творчого процесу, об'єктивним виявом покликання, пошуку, винахідливості тощо. Основними напрямами духовної творчості народу є наукова діяльність, література і мистецтво. Об'єктивні результати усіх видів творчої діяльності людини і є предметом правової охорони.

В об'єктивному розумінні авторське право

— сукупність правових норм, які регулюють відносини, що виникають у результаті створення і використанням здобутків науки, літератури і мистецтва.

У суб'єктивному розумінні авторське право

— сукупність прав, що належать автору або його правонаступникам у зв'язку зі створенням і використанням здобутків науки, літератури і мистецтва.

Закон України "Про авторське право і суміжні права" (№ 2627-3 від 11.07.2001 р. у новій редакції) (далі Закон) переслідує задачу об'єднання інтересів автора і суспільства і створення сприятливих правових умов для творчої діяльності. У ст. 1 цього Закону визначенні **основні терміни**, а саме:

- **автор** — фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір;
- **аудіовізуальний твір** — твір, що фіксується на певному матеріальному носії (кіноплівці, магнітній плівці чи магнітному диску, компакт-диску тощо) у вигляді серії послідовних кадрів (зображень) чи аналогових або дискретних сигналів, які відображають (закодовуючи) рухомі зображення (як із звуковим супроводом, так і без нього), і сприйняття якого є можливим виключно за допомогою того чи іншого виду екрана (кіноекрана, телевізійного екрана тощо), на якому рухомі зображення візуально відображаються за допомогою певних технічних засобів. Видами аудіовізуального твору є кінофільми, телефільми, відеофільми, діафільми, слайдофільми тощо, які можуть бути ігровими, анімаційними (мультиплікаційними), неігровими чи іншими;

- **база даних (компіляція даних)** — сукупність творів, даних або будь-якої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі — електронній, підбір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, і складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів;
- **виключне право** — майнове право особи, яка має щодо твору, виконання, постановки, передачі організації мовлення, фонограми чи відеограми авторське право і (або) суміжні права, на використання цих об'єктів авторського права і (або) суміжних прав лише нею і на видачу лише цією особою дозволу чи заборони їх використання іншим особам у межах терміну, встановленого цим Законом;
- **виконавець** — актор (театру, кіно тощо), співак, музикант, танцюрист або інша особа, яка виконує роль, співає, читає, декламує, грає на музичному інструменті, танцює чи будь-яким іншим способом виконує твори літератури, мистецтва чи твори народної творчості, циркові, естрадні, лялькові номери, пантоміми тощо, а також диригент музичних і музично-драматичних творів;
- **виробник відеограми** — фізична або юридична особа, яка взяла на себе ініціативу і несе відповідальність за перший відеозапис виконання або будь-яких рухомих зображень (як із звуковим супроводом, так і без нього);
- **виробник фонограми** — фізична або юридична особа, яка взяла на себе ініціативу і несе відповідальність за перший звукозапис виконання або будь-яких звуків;
- **відеограма** — відеозапис на відповідному матеріальному носії (магнітній стрічці, магнітному диску, компакт-диску тощо) виконання або будь-яких рухомих зображень (із звуковим супроводом чи без нього), крім зображень у вигляді запису, що входить до аудіовізуального твору. Відеограма є вихідним матеріалом для виготовлення її копій;
- **відтворення** — виготовлення одного або більше примірників твору, відеограми, фонограми в будь-якій матеріальній формі, а також їх запис для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (у тому числі цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер;
- **інформація про управління правами** — інформація, в тому числі в електронній (цифровій) формі, що ідентифікує об'єкт авторського права і (або) суміжних прав і автора чи іншу особу, яка має на цей об'єкт авторське право і (або) суміжні права, або інформація про умови використання об'єкта авторського права і (або) суміжних прав, або будь-які цифри чи коди, у яких подана така інформація, коли будь-який із цих елементів інформації прикладений до примірника об'єкта авторського права і (або) суміжних прав або вміщений у нього

чи з'являється у зв'язку з його повідомленням до загального відома;

- **ім'я автора** — сукупність слів чи знаків, що ідентифікують автора: 1) прізвище та ім'я автора; 2) прізвище, ім'я та по батькові автора; 3) ініціали автора; 4) псевдонім автора; 5) прийнятий автором знак чи сукупність знаків) тощо;
- **запис** (звукозапис, відеозапис) — фіксація за допомогою спеціальних технічних засобів (у тому числі й за допомогою числового подання) на відповідному матеріальному носії звуків і (або) рухомих зображень, яка дозволяє здійснювати їх сприйняття, відтворення або сповіщення за допомогою відповідного пристрою;
- **здавання у майновий найм** — передача права користування і (або) володіння оригіналом чи примірником твору, фонограми, відеограми на певний термін з метою одержання прямої чи опосередкованої комерційної вигоди;
- **комп'ютерна програма** — набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктивному кодах);
- **контрафактний примірник твору, фонограми** — примірник твору, фонограми чи відеограми, відтворений, опублікований і (або) розповсюджуваний з порушенням авторського права і (або) суміжних прав, у тому числі
 - примірники захищених в Україні творів, фонограм і відеограм, що ввозяться на митну територію України без згоди автора чи іншого суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав, зокрема з країн, в яких ці твори, фонограми і відеограми ніколи не охоронялися або перестали охоронятися;
- **оприлюднення (розкриття публіці) твору** — здійснена за угодою автора чи іншого суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав дія, що **вперше** робить твір доступним для публіки шляхом опублікування, публічного виконання, публічного показу, публічної демонстрації, публічного сповіщення тощо;
- **опублікування твору, фонограми, відеограми** — випуск в обіг за згодою автора чи іншого суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав виготовлених поліграфічними, електронними чи іншими способами примірників твору, фонограми, відеограми у кількості, здатній задовольнити, з урахуванням характеру твору, фонограми чи відеограми, розумні потреби публіки, шляхом їх продажу, здавання в майновий найм, побутового чи комерційного прокату, надання доступу до них через електронні системи інформації таким чином, що будь-яка особа може його отримати з будь-якого місця і у будь-який час за власним вибором, або передачі права власності на них чи володіння ними іншими способами. Опублікування твору, фонограми, відеограми вважається **також депонування** рукопису твору, фонограми, відеограми у сховищі (депозитарії) з відкритим доступом та можливістю одержання в ньому примірника (копії) твору, фонограми, відеограми;

- **організація колективного управління** (організація колективного управління майновими правами) — організація, що управляє на колективній основі майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав і не має на меті одержання прибутку;
- **організація мовлення** — організація ефірного мовлення чи організація кабельного мовлення;
- **організація ефірного мовлення** — телерадіоорганізація, що здійснює публічне сповіщення радіо чи телевізійних передач і програм мовлення (як власного виробництва, так і виробництва інших організацій) шляхом передачі в ефір за допомогою радіохвиль (а також лазерних променів, гама-променів тощо) у будь-якому частотному діапазоні (у тому числі й з використанням супутників);
- **організація кабельного мовлення** — телерадіоорганізація, що здійснює публічне сповіщення радіо чи телевізійних передач і програм мовлення (як власного виробництва, так і виробництва інших організацій) шляхом передачі на віддалі сигналу за допомогою того чи іншого виду наземного, підземного, чи підводного кабелю (провідникового, оптоволоконного чи іншого виду);
- **особа** — фізична або юридична особа;
- **похідний товар** — твір, що є творчою переробкою іншого існуючого твору без завдання шкоди його охороні (анотація, адаптація, аранжування, обробка фольклору, інша переробка твору) чи його творчим перекладом на іншу мову (до похідних творів **не належать** аудіовізуальні твори, одержані шляхом **дублювання, озвучення, субтитрування** українською чи іншими мовами інших аудіовізуальних творів);
- **примірник твору** — копія твору, виконана у будь-якій матеріальній формі;
- **примірник фонограми** — копія фонограми на відповідному матеріальному носії, яка виконана безпосередньо чи опосередковано із цієї фонограми і містить усі зафіксовані на ній звуки чи їх частину;
- **примірник відеограми** — копія відеограми на відповідному матеріальному носії, яка виконана безпосередньо чи опосередковано із цієї відеограми і містить усі зафіксовані на ній рухомі зображення чи їх частину (як із звуковим супроводом, так і без нього);
- **продюсер** аудіовізуального твору — особа, яка **організує** або організує та **фінансує** створення аудіовізуального твору;
- **псевдонім** — вигадане ім'я, вибране автором чи виконавцем для позначення свого авторства;

- **публічне виконання** — подання за згодою суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав творів, виконань, фонограм, передач організацій мовлення шляхом декламації, гри, співу, танцю та іншим способом як безпосередньо (у живому виконанні), так і за допомогою будь-яких пристроїв і процесів (за винятком передачі в ефір чи по кабелях) у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми особи, які не належать до звичайного кола сім'ї або близьких знайомих цієї сім'ї, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один і той самий час або в різних місцях і в різний час;
- **публічна демонстрація аудіовізуального твору, відеограми** — публічне одноразове чи багаторазове представлення публіці за згодою суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав у приміщенні, в якому можуть бути присутніми особи, які не належать до звичайного кола однієї сім'ї або близьких знайомих цієї сім'ї, аудіовізуального твору чи зафіксованого у відеограмі виконання або будь-яких рухомих зображень;
- **публічний показ** — будь-яка демонстрація оригіналу або примірника твору, виконання, фонограми, відеограми, передачі організації мовлення за згодою суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав безпосередньо або на екрані за допомогою плівки, слайда, телевізійного кадру тощо (за винятком передачі в ефір чи по кабелях) або за допомогою інших пристроїв чи процесів у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми особи, які не належать до звичайного кола однієї сім'ї чи близьких знайомих цієї сім'ї особи, яка здійснює показ, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один і той самий час або в різних місцях і в різний час (публічний показ аудіовізуального твору чи відеограми без дотримання їх послідовності);
- **публічне сповіщення (доведення до загального відома)** — передача за згодою суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав в ефір за допомогою радіохвиль (а також лазерних променів, гама-променів тощо), у тому числі з використанням супутників, чи передача на віддаль за допомогою проводів або будь-якого виду наземного чи підземного (підводного) кабелю (провідникового, оптоволоконного та інших видів) творів, виконань, будь-яких звуків і (або) зображень, їх записів у фонограмах і відеограмах, програм організацій мовлення тощо, коли зазначена передача може бути сприйнята необмеженою кількістю осіб у різних місцях, віддаленість яких від місця передачі є такою, що без зазначеної передачі зображення чи звуку не можуть бути сприйняті;
- **репрографічне відтворення (репродукування)** — факсимільне відтворення у будь-якому розмірі (у тому числі збільшеному чи зменшеному) оригіналу письмового чи іншого графічного твору або його примірника шляхом фотокопіювання або іншими подібними способами, крім запису в електронній (у тому числі цифровій), оптичній чи іншій формі, яку зчитує комп'ютер;
- **розповсюдження об'єктів авторського права і (або) суміжних прав** — будь-яка дія, за допомогою якої об'єкти авторського права і (або) суміжних прав безпосередньо чи опосередковано пропонуються публіці, в тому числі доведення

цих об'єктів до відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до цих об'єктів з будь-якого місця і в будь-який час за власним вибором;

- **службовий твір** — твір, створений автором у порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем;
- **суспільне надбання** — твори і об'єкти суміжних прав, термін дії авторського права і (або) суміжних прав на які закінчився;
- **твір архітектури** — твір у галузі мистецтва спорудження будівель і ландшафтних утворень (креслення, ескізи, моделі, збудовані будівлі та споруди, парки, плани населених пунктів тощо);
- **твір образотворчого мистецтва** — скульптура, картина, малюнок, гравюра, літографія, твір художнього (у тому числі сценічного) дизайну тощо; твір ужиткового мистецтва — твір мистецтва, в тому числі твір художнього промислу, створений ручним або промисловим способом для користування у побуті або перенесений на предмети такого користування; технічні засоби захисту — технічні пристрої і (або) технологічні розробки, призначені для створення технологічної перешкоди порушенню авторського права і (або) суміжних прав при сприйнятті і (або) копіюванні захищених (закодованих) записів у фонограмах (відеограмах) і передачах організацій мовлення чи для контролю доступу до використання об'єктів авторського права і суміжних прав;
- **установа** — центральний орган виконавчої влади у сфері інтелектуальної власності;
- **фонограма** — звукозапис на відповідному носії (магнітній стрічці чи магнітному диску, грамофонній платівці, компакт-диску тощо) виконання або будь-яких звуків, крім звуків у формі запису, що входить до аудіовізуального твору. Фонограма є вихідним матеріалом для виготовлення її примірників (копій);
- **цитата** — порівняно короткий уривок з літературного, наукового чи будь-якого іншого опублікованого твору, який використовується, з обов'язковим посиланням на його автора і джерела цитування, іншою особою у своєму творі з метою зробити зрозумілішими свої твердження або для посилання на погляди іншого автора в автентичному формулюванні.

12.2. Об'єкти авторського права

Об'єктом авторського права є твори науки, літератури і мистецтва, що виражені у будь-якій формі.

Твір — результат творчої роботи автора, комплекс ідей, образів, поглядів і т. ін.
До об'єктів авторського права можна віднести:

- 1) літературні письмові твори белетристичного публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо);
- 2) виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори;
- 3) комп'ютерні програми;
- 4) бази даних;
- 5) музичні твори з текстом і без тексту;
- 6) драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки;
- 7) аудіовізуальні твори;
- 8) твори образотворчого мистецтва;
- 9) твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва;
- 10) фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії;
- 11) твори ужиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо, якщо вони не охороняються законами України про правову охорону об'єктів промислової власності;
- 12) ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності;
- 13) сценічні обробки творів, зазначених у пункті 1 цієї частини, і обробки фольклору, придатні для сценічного показу;
- 14) похідні твори;
- 15) збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини;
- 16) тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів;
- 17) інші твори.

За цим Законом **охороні підлягають** всі твори, зазначені у частині першій цієї статті, як оприлюднені, так і не оприлюднені, як завершені, так і не завершені, незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, мети (освіта, інформація, реклама, пропаганда, розваги тощо).

Передбачена цим Законом правова охорона **поширюється** тільки на форму вираження твору і **не поширюється** на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі.

Ознаки об'єкта авторського права:

- а) творчий характер;
- б) вираження в об'єктивній формі (усно, письмово).

Не є об'єктом авторського права чисто технічна робота (передрук,

літературна обробка, редагування, коректура і т. ін.).

Об'єктивна форма — ноти, креслення, схеми, запис на пластинку, магнітну плівку, фотографії і т. ін., а також усі види музичних творів з текстом і без тексту (інструментальні, музично-драматичні).

Не визнаються об'єктами авторського права:

- а) повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації;
- б) твори народної творчості (фольклор);
- в) видані органами державної влади у межах їх повноважень офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони, укази, постанови, судові рішення, державні стандарти тощо) та їх офіційні переклади;
- г) державні символи України, державні нагороди; символи і знаки органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань; символіка територіальних громад; символи та знаки підприємств, установ та організацій;
- г') грошові знаки;
- д) розклади руху транспортних засобів, розклади телерадіо-передач, телефонні довідники та інші аналогічні бази даних, що не відповідають критеріям оригінальності і на які поширюється право зрізепегіз (своєрідне право, право особливого роду). Проекти офіційних символів і знаків, зазначених у пунктах "г" і "г'" частини першої цієї статті, до їх офіційного затвердження розглядаються як твори і охороняються відповідно до цього Закону.

Якщо одна людина — автор, якщо дві і більше — співавтори.

Відповідно до цивільно-правової теорії є два види співавторства:

- а) нероздільне (важко виділити працю кожного);
- б) роздільне (складові частини чітко визначені і відомі).

Для визначення співавторства необхідні умови:

1. Цільний твір (витяг окремої частини твору утрачає своє значення).
2. Спільна творча праця (якщо один розповідає, а інший записує — це не співавторство).
3. Наявність договору про спільну роботу над твором.
4. Добровільність.

Винагорода за використання твору належить авторам у рівних частинах, якщо договором не передбачене інше. Від співавторства **варто відрізнити співробітництво**, коли декілька авторів беруть участь у створенні **колективної праці за завданням конкретної організації**. Ця колективна праця є цільною.

Авторське право діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті, крім випадків, передбачених ст. 28 Закону.

Для творів, оприлюднених анонімно або під псевдонімом, термін дії авторського права закінчується через 70 років після того, як твір було оприлюднено. Якщо взятий автором псевдонім не викликає сумніву щодо особи автора або якщо авторство твору, оприлюдненого анонімно або під псевдонімом, розкривається не пізніше ніж через 70 років після оприлюднення твору, застосовується строк, передбачений частиною другою цієї статті.

Авторське право на твори, створені у співавторстві, діє протягом життя співавторів і 70 років після смерті останнього співавтора.

У разі, коли весь твір публікується (оприлюднюється) не водночас, а послідовно у часі томами, частинами, випусками, серіями тощо, термін дії авторського права визначається окремо, для кожної опублікованої (оприлюдненої) частини твору.

Авторське право на твори посмертно реабілітованих авторів діє протягом 70 років після їх реабілітації.

Авторське право на твір, вперше опублікований протягом 30 років після смерті автора, діє протягом 70 років від дати його правомірного опублікування.

Будь-яка особа, яка після закінчення строку охорони авторського права стосовно до неоприлюдненого твору вперше його оприлюднює, користується захистом, що є рівноцінним захисту майнових прав автора. Термін охорони цих прав становить 25 років від часу, коли твір був вперше оприлюднений.

Дія строку охорони авторського права, встановленого частинами другою — сьомою цієї статті, закінчується 1 січня року, наступного за роком, в якому мали місце юридичні факти, передбачені у зазначених частинах.

Особисті немайнові права автора, передбачені статтею 4 Закону, охороняються безстроково.

12.3. Суб'єктивне авторське право, його зміст і межі

Автору за законом належать немайнові і майнові права, що виникають у зв'язку зі створенням і використанням здобутку.

Держреєстрацію здійснюють у Держдепартаменті інтелектуальної власності.

Особисті немайнові права автора:

- а) авторство;
- б) авторське ім'я;
- в) недоторканність твору;
- г) обнародування твору.

Автору твору належить виключне право на використання твору в будь-якій формі і будь-якому способі.

Виключне право — право коли будь-яка особа, крім тої, якій належить авторське право або суміжні права, не може використовувати твір, не маючи на це відповідного дозволу (ліцензії, за винятком випадків, передбачених законом).

Виключне право дозволяє або забороняє:

1. Копіювання творів.
2. Публічне виконання і публічне повідомлення творів.
3. Публічний показ.
4. Будь-яке повторне публічне повідомлення (оповіщення) в ефір або по проводах уже переданих в ефір творів за умови, що вони виконуються в іншій організації.
5. Переклад творів.
6. Переробки, адаптації, аранжування й інші подібні зміни твору.
7. Поширення шляхом продажу, відчуження іншим способом чи шляхом здачі в найм або прокат та інша передача до першого продажу копій твору.
8. Здавання в майновий найом і/або комерційний прокат оригіналу або примірників, аудіовізуальних творів, комп'ютерних програм, музичних творів у нотній формі, а також творів, зафіксованих на фонограмі.
9. Імпорт примірників творів.

Вільне використання творів без згоди авторів (зі згадуванням імені автора і джерела запозичення) допускається, якщо це:

1. Використання цитат.
2. Використання літературних і художніх творів як ілюстрацій для навчального процесу.
3. Відображення в засобах масової інформації подібного, коли це спеціально не заборонено автором.
4. Видання рельєфно-крапковим шрифтом для сліпих.

Право на авторську винагороду — це основне майнове право автора або іншої особи, що має авторське право.

Конкретні юридичні факти для авторської винагороди:

- а) авторський ліцензійний договір (видавничий, постановочний, сценарний, художнього замовлення і т. ін.);
- б) факт позадоговірного використання твору, коли законом не вимагається згода авторів, але передбачена виплата авторської винагороди (ст. 19 Закону);
- в) неправомірне використання твору.

Розмір і порядок розрахунку авторської винагороди за створення і використання твору визначається в авторському договорі.

Оплата може бути 1) одноразова, 2) у виді відрахувань (відсотки) за кожен проданий екземпляр або 3) змішана.

12.4. Оформлення заявки на державну реєстрацію прав автора

За аналогією з іншими країнами для захисту прав авторів на здобутки науки, літератури і мистецтва в Україні було організовано Державне підприємство "Українське агентство з авторських і суміжних прав", куди може бути подана заявка на державну реєстрацію за установленою формою. В даний час агентство підпорядковане Держдепартаменту інтелектуальної власності при Міністерстві освіти і науки України.

Документи для державної реєстрації можуть подавати, це як заявник:

- автор твору незалежно від громадянства і постійного місця проживання;
- особа (фізична або юридична), яка має авторське право;
- роботодавець, на замовлення і за рахунок якого створено твір, якщо інше не передбачено умовами договору між ним і автором;
- уповноважений представник автора або особа, яка має авторське право;
- організація, якій доручено автором управляти його майновими правами.

Для реєстрації подаються:

1. Заявка українською мовою за встановленою формою — 1 прим.
2. Твір (опублікований чи неопублікований), фонограми та інші документи і матеріали для депонування — 1 прим.
3. Платіжний документ про сплату реєстраційного збору (див. нижче реквізити платежу) — 1 прим.

У заяві заявник заповнює такі пункти:

1. Вид та повна назва твору (скорочена, якщо така є).
2. Галузь творчої діяльності (наука, література чи мистецтво).
3. До якого об'єкта авторського права належить твір.
4. Анотація або реферат твору (до 500 друкованих знаків).
5. Відомості про використані твори.
6. Відомості про попередню реєстрацію твору, стосовно якого укладено договір.
7. Прізвище, ім'я, по батькові першого автора (псевдонім, за наявності, вказати в дужках).

Якщо авторів декілька, використовується лист подовження бланка заяви.

1. Відомості стосовно договору.
2. Особа, яка подає заявку на державну реєстрацію (заявник).
3. Видача рішення (куди, кому).
4. Перелік документів і матеріалів, що додаються до заяви.

Крім вищезазначених документів і матеріалів, подаються для державної реєстрації:

1) прав автора на комп'ютерні програми (програмний модуль, програма, пакет програм, бібліотека програм, програмна система, програмний комплекс) і бази даних для їх депонування:

а) для комп'ютерних програм:

- настанова щодо використання програми або її опис;
- текст (фрагменти тексту) програми — 25 перших і 25 останніх сторінок тексту, а

для невеликих програм — перша або друга половини тексту;

б) для баз даних:

- настанова щодо використання бази даних або її опис, де подається інформація про склад, назву і зміст кожного окремого файлу всієї бази даних, включаючи предметну сферу, джерело даних, кількість окремих записів у кожному файлі;
- однофайлові бази даних (записи стосуються однієї предметної сфери) — 25 перших і 25 останніх сторінок;
- багатофайлові бази даних (різні записи, поділені за змістом на групи) подаються частинами тексту від кожного файлу (50 записів або окремий невеликий файл).

Заявник сам вирішує, які саме фрагменти програми передати, щоб не висвітлювати деякі важливі місця. Разом із тим заявник несе відповідальність за достатність і достовірність поданого тексту, необхідного для ідентифікації програми або бази даних;

2) прав автора на твори образотворчого і прикладного мистецтва, твори монументального мистецтва (пам'ятники, монументи, їх комплекси тощо) і для депонування документів і матеріалів реєстрації замість оригіналів або примірників творів подаються кольорові фотографії чи слайди із зображенням розміром 9x12 см (упаковані в окремі тверді конверти);

3) прав автора на твори архітектури і депонування документів і матеріалів реєстрації подаються:

- коротка текстова анотація;
- фотографії основних креслень проекту;
- комплект фотографій, що характеризують авторське рішення об'єкта;
- документи про авторство;

4) прав автора на аудіовізуальні твори — довідка Державного фонду фільмів про передані йому на зберігання матеріали;

5) факту і дати опублікування твору — примірник твору, в якому ці обставини зафіксовано;

6) договорів, які зачіпають права автора на твір — оригінал договору та примірник твору.

Документи і матеріали за п. п. 3-4 подаються комплектне в одному пакеті.

Після державної реєстрації видається свідоцтво за встановленим зразком

12.5. Авторські договори

Автору та іншій особі, яка має авторське право, належить виключне право надавати іншим особам дозвіл на використання твору будь-яким одним або всіма

відомими способами на підставі авторського договору.

Передача права на використання твору іншим особам може здійснюватися на основі авторського договору про передачу виключного права на використання твору або на основі авторського договору про передачу невиключного права на використання твору.

За авторським договором про передачу виключного права на використання твору автор (чи інша особа, яка має виключне авторське право) передає право використовувати твір певним способом і у встановлених межах тільки одній особі, якій ці права передаються, і надає цій особі право дозволяти або забороняти подібне використання твору іншим особам. При цьому за особою, яка передає виключне право на використання твору, залишається право на використання цього твору лише в частині прав, що не передаються.

За авторським договором про передачу невиключного права на використання твору автор (чи інша особа, яка має авторське право) передає іншій особі право використовувати твір певним способом і у встановлених межах. При цьому за особою, яка передає невиключне право, зберігається право на використання твору і на передачу невиключного права на використання твору іншим особам. Право на передачу будь-яким особам невиключних прав на використання творів мають організації колективного управління, яким суб'єкти авторського права передали повноваження на управління своїми майновими авторськими правами. Права на використання твору, що передаються за авторським договором, вважаються невиключними, якщо у договорі не передбачено передачі виключних прав на використання твору.

Договори про передачу прав на використання творів укладаються у письмовій формі. В усній формі може укладатися договір про використання (опублікування) твору в періодичних виданнях (газетах, журналах тощо).

Договір про передачу прав на використання творів вважається укладеним, якщо між сторонами досягнуто згоди щодо всіх істотних умов (строку дії договору, способу використання твору, території, на яку поширюється передаване право, розміру і порядку виплати авторської винагороди, а також інших умов, щодо яких за вимогою однієї із сторін повинно бути досягнуто згоди).

Авторська винагорода визначається у договорі у вигляді відсотків від доходу, отриманого від використання твору, або у вигляді фіксованої суми чи іншим чином. При цьому ставки авторської винагороди не можуть бути нижчими за мінімальні ставки, встановлені Кабінетом Міністрів України.

Предметом договору про передачу прав на використання твору не можуть бути права, яких не було на момент укладання договору. Відповідні відомства і творчі спілки можуть розробляти примірні авторські договори (зразки авторських договорів).

Умови договору, що погіршують становище автора (його правонаступника) порівняно із становищем, встановленим чинним законодавством, є недійсними.

За авторським договором замовлення автор зобов'язується створити у майбутньому твір відповідно до умов цього договору і передати його замовникові. Договором може передбачатися виплата замовником авторові авансу як частини авторської винагороди.

Умови договору, **що обмежують право автора на створення майбутніх творів** на зазначену у договорі тему чи у зазначеній галузі, **є недійсними**.

Усі майнові права на використання твору, які передаються за авторським договором, мають бути у ньому визначені певним чином.

Якщо автор не передав твір замовникові відповідно до умов авторського договору замовлення, він повинен відшкодувати замовникові збитки, в тому числі упущену вигоду. Спори щодо відповідальності за невиконання умов авторських договорів вирішуються **у суді**.

13.1. Поняття суміжних прав

До закону цивільне законодавство не передбачало правову охорону суміжних прав, безпосередньо пов'язаних з авторськими правами і як правило заснованих на використанні чужих авторських прав.

Об'єкти суміжних прав:

- а) літературні, драматичні, музичні, музично-драматичні, хореографічні, фольклорні та інші твори;
- б) фонограми, відеограми;
- в) передача (програми) організацій мовлення.

Права виконавців охороняються, якщо:

- 1) виконання мало місце на території України;
- 2) виконання зафіксоване на фонограмі, що охороняється відповідно до Закону;
- 3) виконання не зафіксоване на фонограмі, але включено в передачу організацій мовлення, що охороняється відповідно до Закону.

Права виготовлювачів фонограм і відеограм охороняються, якщо:

- 1) виготовлювач — громадянин України або юридична особа з офіційним місцезнаходженням на території України;
- 2) фонограма вперше опублікована на території України або опублікована протягом 30 днів з дня її публікації в іншій державі;
- 3) перша фіксація фонограми мала місце в Україні.

Права організацій мовлення охороняються, якщо вони мають офіційне місцезнаходження на території України і здійснюють передачі з передавачів в Україні.

Термін дії суміжних прав — майнові права виконавців охороняються до 50 років після першої фіксації; виготовлювачів фонограм 50 років після першої публікації (чи першого запису); організацій мовлення — **50 років** після першої передачі в ефір або по проводах.

До спадкоємців виконавців і правонаступників виробників фонограм і відеограм та організацій мовлення переходить право дозволяти чи забороняти використання виконань, фонограм, відеограм, публічні сповіщення, а також право на одержання винагороди у межах установленого цією статтею терміну. Особисті немайнові права виконавця в спадщину не переходять.

13.2. Суб'єкти суміжних прав

Суб'єктами суміжних прав є:

- **виконавець** — актор (театру, кіно тощо), співак, музикант, диригент, танцюрист або інша особа, яка виконує роль, співає, читає, декламує, грає на музичному інструменті чи будь-яким іншим способом виконує твори літератури або мистецтва, включаючи твори фольклору, а також інші особи, які займаються такою ж творчою діяльністю, в тому числі виконують циркові, естрадні, лялькові номери (суміжне право належить особі, яка зробила виконання вперше на території України, що зафіксувалося на фонограмі або включене в передачу організації мовлення)
- **виробник фонограми** — фізична або юридична особа, яка бере на себе обов'язок і несе відповідальність за перший запис звуків виконання або інших звуків чи відображень звуків з вказівкою місцеположення виробника і першої публікації фонограми на території України або протягом 30 діб з дня першої публікації в іншій країні;
- **організації мовлення** — місцеположення і здійснення з передавача, що знаходиться на території України.

Для виникнення і здійснення суміжних прав не вимагається виконання будь-яких формальностей. Виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми для сповіщення про свої суміжні права на фонограмах, відеограмах і всіх їх примірниках, що розповсюджуються серед публіки на законних підставах, або їх упаковках можуть використовувати знак охорони суміжних прав. Цей знак складається з таких елементів: латинська літера "P", обведена колом, — p; імена (назви) осіб, які мають щодо цих фонограм (відеограм) суміжні права; рік першої публікації фонограми (відеограми).

За відсутності доказів іншого, виконавцем, виробником фонограми чи відеограми вважаються особи, імена (назви) яких зазначені на фонограмі, відеограмі та їх примірниках або на їх упаковці.

13.3. Суб'єктивні суміжні права, їх зміст і межі

Виконавцеві твору належать такі особисті немайнові права:

- а) вимагати визнання того, що він є виконавцем твору;
- б) вимагати, щоб його ім'я або псевдонім зазначалися чи повідомлялися у зв'язку з кожним його виступом, записом чи виконанням (у разі, якщо це можливо);
- в) вимагати забезпечення належної якості запису його виконання і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій суттєвій зміні, що може завдати шкоди його честі і репутації.

Виробник фонограми, виробник відеограми має право зазначати своє ім'я (назву) на кожному носії запису або його упаковці поряд із зазначенням авторів,

виконавців і назв творів, вимагати його згадування у процесі використання фонограми (відеограми).

Організація мовлення має право вимагати згадування своєї назви у зв'язку із записом, відтворенням, розповсюдженням своєї передачі і публічним повторним сповіщенням її іншою організацією мовлення.

Майновим правом виконавців є їх виключне право дозволяти чи забороняти іншим особам:

- а) публічне сповіщення своїх незафіксованих виконань (прямий ефір);
- б) фіксацію у фонограмах чи відеограмах своїх раніше незафіксованих виконань;
- в) відтворення (пряме і (або) опосередковане) своїх виконань, зафіксованих без їх згоди у фонограмі чи відеограмі, чи за їх згодою, але якщо відтворення здійснюється з іншою метою, ніж та, на яку вони дали свою згоду;
- г) розповсюдження своїх виконань, зафіксованих у фонограмі чи відеограмі, шляхом першого продажу або іншої передачі права власності у разі, коли вони при першій фіксації виконання не дали дозволу виробнику фонограми (виробнику відеограми) на її подальше відтворення;
- ґ) комерційний прокат, майновий найм своїх виконань, зафіксованих у фонограмі чи відеограмі, якщо при фіксації не було їх згоди на комерційний прокат і майновий найм, навіть після розповсюдження виконань, здійсненого виробником фонограми (відеограми) або за його дозволом;
- д) розповсюдження своїх виконань, зафіксованих у фонограмах чи відеограмах, через будь-які засоби зв'язку таким чином, що будь-яка особа може отримати до них доступ з будь-якого місця і в будь-який час за їх власним вибором, якщо при першій фіксації виконання не було їх згоди на такий вид розповсюдження.

Майнові права виконавців можуть передаватися (відчужуватися) іншим особам на підставі договору, в якому визначаються спосіб використання виконань, розмір і порядок виплати винагороди, строк дії договору і використання виконань, територія, на яку розповсюджуються передані права тощо. Визначені договором ставки винагороди не можуть бути нижчими за мінімальні ставки, встановлені Кабінетом Міністрів України.

У разі, коли **виконання використовується в аудіовізуальному творі**, вважається, що виконавець передає організації, яка здійснює виробництво аудіовізуального твору, або **продюсеру** аудіовізуального твору всі майнові права на виконання, якщо інше не передбачено договором.

У разі, коли виконавець під час першої фіксації виконання безпосередньо дозволить виробнику фонограми чи виробнику відеограми її подальше відтворення, вважається, що виконавець передав виробнику фонограми чи виробнику відеограми виключне право на розповсюдження фонограм, відеограм і їх примірників способом першого продажу або іншої передачі у власність чи володіння, а також способом здавання у майновий найм, комерційний прокат та іншої передачі. При цьому виконавець зберігає право на одержання справедливої винагороди за зазначені види використання свого виконання через організації

колективного управління або іншим способом.

До **майнових прав виробників фонограм і виробників відеограм** належить їх **виключне** право на **використання** своїх фонограм, відеограм і **виключне** право **дозволяти чи забороняти** іншим особам:

- а) відтворення (пряме і (або) опосередковане) своїх фонограм і відеограм у будь-якій формі і будь-яким способом;
- б) розповсюдження серед публіки фонограм, відеограм та їх примірників шляхом першого продажу або іншої передачі права власності;
- в) комерційний прокат фонограм, відеограм і їх примірників, навіть після їх розповсюдження, здійсненого виробником фонограми чи відеограми або за їх дозволом;
- г) публічне сповіщення фонограм, відеограм та їх примірників через будь-які засоби зв'язку таким чином, що будь-яка особа може отримати до них доступ з будь-якого місця і в будь-який час за їх власним вибором;
- г) будь-яку видозміну своїх фонограм, відеограм;
- д) ввезення на митну територію України фонограм, відеограм та їх примірників з метою їх розповсюдження серед публіки.

Майнові права виробників фонограм і виробників відеограм можуть передаватися (відчужуватися) іншим особам **на підставі договору**, в якому визначаються спосіб використання фонограми (відеограми), розмір і порядок виплати винагороди, строк дії договору, строк використання фонограми (відеограми), територія, на яку розповсюджуються передані права, тощо. Визначені договором ставки винагороди **не можуть бути нижчими** за мінімальні ставки, встановлені Кабінетом Міністрів України.

Якщо фонограми, відеограми чи їх примірники введені виробником фонограми (відеограми) чи за його **згодою у цивільний обіг шляхом їх першого продажу в Україні**, то допускається їх наступне розповсюдження шляхом продажу, дарування тощо без згоди виробника фонограми (відеограми) чи і його правонаступника і **без виплати** йому винагороди. Проте й у цьому випадку право здавання таких примірників фонограм (відеограм) у майновий найм чи комерційний прокат **залишається виключно правом виробника** фонограми (відеограми).

До **майнових прав організацій мовлення** належить їх виключне право на **використання** своїх програм будь-яким способом і **виключне** право **дозволяти чи забороняти** іншим особам:

- а) публічне сповіщення своїх програм шляхом трансляції і ретрансляції;
- б) фіксацію своїх програм на матеріальному носії та їх відтворення;
- в) публічне виконання і публічну демонстрацію своїх програм у місцях з платним входом.

Організація мовлення **також має право забороняти** поширення на території України чи з території України **сигналу із супутника**, що несе їх програми, розповсюджуючим органом, для якого цей сигнал із супутника не призначався.

Майнові права організації мовлення можуть передаватися (відчужуватися) іншим особам на підставі договору, в якому визначаються спосіб і термін використання програми мовлення, розмір і порядок виплати винагороди, територія, на яку

розповсюджуються передані права, тощо.

13.4. Захист авторських і суміжних прав

Порушення авторського права і (або) суміжних прав, що дає **підстави для судового захисту** є:

- а) вчинення дій, що порушують особисті немайнові права;
- б) піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав — опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення;
- в) плагіат — оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору;
- г) ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які мають авторське право і (або) суміжні права, примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, програм мовлення;
- ґ) вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права і (або) суміжних прав;
- д) будь-які дії для свідомого обходу технічних засобів захисту авторського права і (або) суміжних прав, зокрема виготовлення, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження і застосування засобів для такого обходу;
- е) підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав чи особи, яка здійснює таке управління;
- є) розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, з яких без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі.

Захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав здійснюється в порядку, встановленому **адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством**.

При порушеннях суб'єкти авторського права і (або) суміжних прав **мають право**:

- а) вимагати визнання та поновлення своїх прав;
- б) звертатись до суду з позовом про поновлення порушених прав та (або) припинення дій, що порушують авторське право та (або) суміжні права чи створюють загрозу їх порушення;
- в) подавати позови про відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- г) подавати позови про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником, внаслідок порушення ним авторського права і (або) суміжних прав, або виплату компенсацій;
- ґ) вимагати припинення підготовчих дій до порушення авторського права і (або) суміжних прав, якщо є підозра, що можуть бути пропущені на митну територію України чи з її митної території контрафактні примірники творів, фонограм, відеограм, засоби обходу технічних засобів захисту, в порядку,

- передбаченому Митним кодексом України;
- д) брати участь в інспектуванні виробничих приміщень, складів, технологічних процесів і господарських операцій, пов'язаних з виготовленням примірників творів, фонограм і відеограм, щодо яких є підстави для підозри про порушення чи загрозу порушення права і (або) суміжних прав,
 - е) вимагати, в тому числі у судовому порядку, публікації в засобах масової інформації даних про допущені порушення авторського права і (або) суміжних прав та судові рішення щодо цих порушень;
 - є) вимагати від осіб, які порушують авторське право і (або) суміжні права позивача, надання інформації про третіх осіб, задіяних у виробництві та розповсюдженні контрафактних примірників творів і об'єктів суміжних прав, а також засобів обходу технічних засобів захисту та про канали їх розповсюдження;
 - ж) вимагати прийняття інших передбачених законодавством заходів, пов'язаних із захистом авторського права та суміжних прав.

Суд має право постановити рішення чи ухвалу про:

- а) відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням авторського права і (або) суміжних прав, з визначенням розміру відшкодування;
- б) відшкодування збитків, завданих порушенням авторського права і (або) суміжних прав;
- в) стягнення із порушника авторського права і (або) суміжних прав доходу, отриманого внаслідок порушення;
- г) виплату компенсації, що визначається судом, у розмірі від 10 до 50000 мінімальних заробітних плат, замість відшкодування збитків або стягнення доходу;
- г') заборону опублікування творів, їх виконань чи постановок, випуску фонограм, відеограм, їх сповіщення, припинення їх розповсюдження, вилучення (конфіскацію) контрафактних примірників творів, фонограм, відеограм чи програм мовлення та обладнання і матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення, публікацію у пресі інформації про допущене порушення тощо, якщо у ході судового розгляду буде доведено факт порушення авторського права і (або) суміжних прав або факт наявності дій, що створюють загрозу порушення цих прав;
- д) вимагати від осіб, які порушують авторське право і (або) суміжні права позивача, інформацію про третіх осіб, задіяних у виробництві та розповсюдженні контрафактних примірників творів та об'єктів суміжних прав, засобів обходу технічних засобів та про канали розповсюдження. При визначенні розмірів збитків, які мають бути відшкодовані особі, права якої порушено, а також для відшкодування моральної (немайнової) шкоди суд зобов'язаний виходити із суті порушення, майнової і моральної шкоди, завданої особі, яка має авторське право і (або) суміжні права, а також із можливого доходу, який могла б одержати ця особа. У розмір збитків, завданих особі, права якої порушено, додатково можуть бути включені судові витрати, понесені цією особою, а також витрати, пов'язані з оплатою допомоги адвоката.

Оформлення охоронного документу на комп'ютерну програму

Чому комп'ютерна програма є об'єктом авторського права?

Відповідно до чинного міжнародного законодавства і національного законодавства України «комп'ютерні програми» відносяться до об'єктів інтелектуальної власності, а саме до об'єктів авторського права (Гражданський Кодекс України, Закон України «Про авторське право та суміжні права»).

Будь-яка комп'ютерна програма характеризується наявністю «вихідного коду» (вихідного тексту), який написав (створив) програміст (автор) чи група програмістів (авторів) на певній мові програмування. Таким чином, вигадують і створюють комп'ютерні програми люди (за винятком випадків, коли програма самостійно «пише» програму). Відповідно, у будь-якого вихідного коду, будь-якої комп'ютерної програми існує реальний автор, який розробив, створив та написав комп'ютерну програму.

Таким чином, вихідні тексти (вихідні коди) комп'ютерних програм є інтелектуальною власністю, майнові права на яку належать авторам цих комп'ютерних програм або правонаступникам цих комп'ютерних програм.

Навіщо потрібна реєстрація авторського права на комп'ютерну програму?

Правова природа авторського права є такою, що людина (автор), який створив твір (в т.ч. і комп'ютерну програму), природнім чином є власником авторських прав і автором цього твору. Він (автор та власник авторських прав) має право володіти, користуватися та розпоряджатися авторськими правами на комп'ютерну програму, крім випадків, коли автор передає чи уступає свої майнові права на комп'ютерну програму іншій особі.

Державна реєстрація авторського права не є обов'язковою законодавчою нормою в Україні. Можливо реєструвати власне авторське право, а можливо і не реєструвати. Але, враховуючи сучасні умови життя та ринку, державна реєстрація авторського права на комп'ютерні програми є корисною і найчастіше дуже необхідною процедурою – для продажу продукту та авторських прав на нього, для надання ліцензії на комп'ютерну програму (за оплату чи без оплати), для захисту та підтвердження своїх авторських прав.

Маючи державну реєстрацію авторського права, власник авторських прав має виключно майнове право:

- використовувати свої авторські права інтелектуальної власності на комп'ютерну програму;
- надавати дозвіл на використання об'єкта авторського права – комп'ютерну програму іншим особам;
- забороняти неправомірне використання об'єкта авторського права – комп'ютерну програму іншим особам.

Не дивлячись на необов'язковість реєстрації авторського права, іноді вона буває дуже корисною. Наприклад, у разі спору про авторство на програму, автором вважатиметься той, кого вказано її автором (так звана презумпція авторства). Іншими словами, якщо хтось вказав себе автором Вашої програми, саме Вам потрібно довести що Ви є її автором.

У такому випадку доказом Вашого авторства може бути більш рання реєстрація авторського права, яка буде свідчити про те, що на певну дату Ви заявили про свої авторські права.

Для реєстрації авторського права в Україні, Вам потрібно оформити заяву на реєстрацію, а також подати інші документи, наприклад, квитанції про оплату зборів, роздруковані фрагменти коду, які є достатніми для ідентифікації Вашої комп'ютерної програми.

Після реєстрації Вам видадуть Свідоцтво про реєстрацію авторського права.

Якщо Ви створили програму, зробили реєстрацію авторського права, але через деякий час вдосконалили її, то у Вас є декілька варіантів:

Зареєструвати авторське право на оновлену програму, при цьому в заяві потрібно вказати що оновлена програма - переробка першої програми.

Не реєструвати авторське право, так як реєстрація авторського права не є обов'язковою.

Можливий іще варіант: якщо Ви реєструєте авторське право на програму, знаючи, що вона буде вдосконалена, то якщо це можливо, можна при реєстрації першої версії програми подати ті фрагменти коду, які не будуть змінюватися.

Говорячи про реєстрацію авторських прав, неможливо не сказати про так звану "міжнародну реєстрацію" авторських прав в US Copyright Office при Бібліотеці Конгресу США. Вартість такої реєстрації достатньо велика, але дуже корисна якщо Ви плануєте поширювати Вашу програму за кордоном або коли за специфікою програми є велика ймовірність порушення Ваших прав за кордоном.

В Україні функціонує Державне підприємство "Українське агентство з авторських і суміжних прав", куди може бути подана заявка на державну реєстрацію комп'ютерної програми або бази даних за установленною формою. В даний час агентство підпорядковане Держдепартаменту інтелектуальної власності при Міністерстві освіти і науки України.

Документи для державної реєстрації можуть подавати, це як заявник:

- автор твору незалежно від громадянства і постійного місця проживання;
- особа (фізична або юридична), яка має авторське право;
- роботодавець, на замовлення і за рахунок якого створено твір, якщо інше не передбачено умовами договору між ним і автором;
- уповноважений представник автора або особа, яка має авторське право;
- організація, якій доручено автором управляти його майновими правами.

Для реєстрації подаються:

Заявка українською мовою за встановленою формою — 1 прим.

Твір (опублікований чи неопублікований), фонограми та інші документи і матеріали для депонування — 1 прим.

Платіжний документ про сплату реєстраційного збору (див. нижче реквізити платежу) — 1 прим.

У заяві заявник заповнює такі пункти:

1. Вид та повна назва твору (скорочена, якщо така є).
2. Галузь творчої діяльності (наука, література чи мистецтво).
3. До якого об'єкта авторського права належить твір.
4. Анотація або реферат твору (до 500 друкованих знаків).
5. Відомості про використані твори.
6. Відомості про попередню реєстрацію твору, стосовно якого укладено договір.
7. Прізвище, ім'я, по батькові першого автора (псевдонім, за наявності, вказати в дужках).

Якщо авторів декілька, використовується лист подовження бланка заяви.

Відомості стосовно договору.

Особа, яка подає заявку на державну реєстрацію (заявник).

Видача рішення (куди, кому).